

Dr hab. Janusz Połom

Recenzja dzieła doktorskiego – filmu dokumentalnego „Hojność ulic”, rozprawy doktorskiej „Poszukiwanie formy wizualnej w filmie dokumentalnym „Hojność ulic” Henryka Dederki oraz całościowego dorobku artystycznego magistra Artura Frątczaka

Mgr Artur Frątczak urodził się 01.05.1972 r. w Sieradzu. Ukończył Liceum Zawodowe przy ZSZ Nr 1 w Zduńskiej Woli. W latach 1991-1993 uczęszczał do Państwowego Studium Kulturalno-Oświatowego w Krośnie na wydziale Fotografia i Film uzyskując tytuł instruktora kulturalno-oświatowego. W dwa lata później rozpoczął studia niestacjonarne w Państwowej Wyższej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi na kierunku Realizacja Obrazu Filmowego, Telewizyjnego i Fotografia, specjalność Realizacja Telewizyjna. Licencjat otrzymał w 1997 r. Tytuł magistra z wynikiem bardzo dobrym otrzymał w 2010 r. Ukończył studia doktoranckie w PWSFTviT na kierunku Realizacja Obrazu Filmowego, Telewizyjnego i Fotografia, specjalność: Realizacja Telewizyjna.

Artur Frątczak jest niezależnym operatorem i reżyserem filmów dokumentalnych. Interesuje się również nowymi technologiami filmowymi jak Virtual Reality, Augmented Reality, 3D. Posiada doświadczenie w dziedzinie cyfryzacji materiałów światłoczułych, rekonstrukcji i korekcy zdjęć filmowych. Zajmuje się także dydaktyką. W latach 2012-2016, prowadził zajęcia autorskie w Wytwórni Filmów Oświatowych dla licealistów i studentów. W 2014 r. współpracował z Muzeum Sztuki w Łodzi prowadząc filmowe warsztaty edukacyjne pt. „Kamera, łączyć, akcja” autorstwa Mai Pawlikowskiej. W tym samym roku prowadził w Muzeum Sztuki warsztaty edukacyjne ze szlachetnych technik fotograficznych – luksografii. W PWSFTviT jest asystentem dr hab. Józefa Romasza prowadzącego zajęcia z przedmiotu „sztuka operatorska” dla studentów II roku na Wydziale Organizacji Produkcji Filmowej i Telewizyjnej. Mgr Artur Frątczak zajmuje się również projektami badawczymi. W ramach jednego z nich, wspólnie z doktorantem Romanem Kałużą Wierchosiłwskim zajmował się przeprowadzaniem prób i analizy porównawczej kamer o różnych poziomach zaawansowania technicznego. Wspólnie z doktorantem wydziału reżyserii zajmuje się technologią VR, będąc w tym projekcie operatorem obrazu.

Mgr Artur Frątczak jest filmowcem wszechstronnym, o zróżnicowanym dorobku artystycznym, zajmującym się różnymi filmowymi formami. Jako reżyser, ma w swoim dorobku zrealizowanych 6 filmów dokumentalnych.. Ponad 20 filmów zrealizował jako operator lub współoperator. Reżyserował edukacyjne programy telewizyjne dla TVP Kultura. Filmy, które fotografował otrzymały nagrody na zagranicznych festiwalach: film *Necrobusiness* jest laureatem Pierwszej Nagrody na Festiwalu Filmów Dokumentalnych w Sztokholmie w 2008 r. i był nominowany do nagrody głównej IDFA, a film *For Cod's Sake* zdobywał nagrody lub był wyselekcjonowany na 7 festiwalach.

To tylko niektóre z różnych dydaktycznych i zawodowych działań mgr Artura Frątczaka.

Jako dzieło artystyczne mgr Artur Frątczak przedstawia pełnometrażowy film dokumentalny w reżyserii Henryka Dederki „Hojność ulic”, do którego był autorem zdjęć. Aneks do artystycznego dzieła doktorskiego jest 117 stronicowa rozprawa doktorska *„Poszukiwanie formy wizualnej w filmie dokumentalnym „Hojność ulic” Henryka Dederki.”*

Praca podzielona na III główne rozdziały, zawiera 16 podrozdziałów. Zakończona jest wnioskami, bibliografią, spisem czasopism i wykorzystanych stron internetowych.

Refleksyjna forma pracy, jej język są, bez wątpienia, świadectwem bogatego doświadczenia autora w realizacjach dokumentalnych, a nie jedynie wynikiem pracy przy realizacji filmu „Hojność ulic”. Dowodzi tego znajomość specyfiki pracy zarówno operatora jak i reżysera w filmie dokumentalnym. Autor, traktuje film „Hojność ulic”, jako punkt wyjścia dla rozważań na wiele podstawowych problemów, przed jakimi stają operator i reżyser filmów dokumentalnych. Do najistotniejszych, zalicza te, które dotyczą problemów etycznych i moralnych. Autor jest świadom roli i rangi dokumentalnej rejestracji jako historycznego zapisu ludzkiego losu i formy tej rejestracji. Cytuję: *Ujęcia dokumentujące tych, którzy odeszli nabierają wartości ostatniego śladu po człowieku. Być może stanowią jeden z nielicznych zachowanych dowodów na ich istnienie, a na pewno utrwalają ostatni wizerunek, który kiedyś, być może zobaczą na ekranie ich bliscy i przyjaciele. Takie doświadczenia przypominają o pokorze wobec ludzkiego losu. Poprzez moją pracę jako autora zdjęć, zaznaczyły się wyczuwaniem w sposobie przedstawiania postaci bohatera w filmie i utrwalania jego wizerunku z szacunkiem.* Temat etyki, „taktu” i wyczuwania na delikatną materię, jakim jest filmowany **prawdziwy** ludzki los, pojawia się w pracy wielokrotnie. Artur Frątczak podkreśla służebną i pokorną, wobec rzeczywistości, rolę i pozycję twórcy filmowego. Drugim z istotnych wątków podejmowanych przez autora jest jego stosunek do współpracy

między reżyserem a operatorem. Omawiając tę współpracę na poszczególnych etapach realizacji – począwszy od scenariusza, dokumentacji – podkreśla zawsze służebną rolę autora zdjęć, chociaż bardzo istotne jest dla niego, docenienie wartości wizualnych wnoszonych przez operatora do filmu. Pisze o tym tak: *Problem współautorstwa, czy też równowartości mojego, jako autora zdjęć, wkładu w powstanie filmu dokumentalnego na równi z reżyserem, uważam za istotny o tyle, o ile ma to faktyczne odbicie w rzeczywistości. Podejmując się wykonania zdjęć do filmu, przyjmuję swoją rolę z pełnym zaangażowaniem i świadomością na czym polega moja praca i że w każdej chwili może zmienić się jej charakter na bardziej samodzielny. I dalej: Moją pracą staram się wnieść obrazy znaczące, które wzbogacają temat i odkrywają więcej niż przewidział reżyser.* Praca porusza również istotne wątki lojalności twórcy obrazu wobec filmu, reżysera i bohatera. Te i wymienione przeze mnie wcześniej zagadnienia autor „opłata” wyborem poglądów reżyserów, operatorów, teoretyków filmu. Łączy własne doświadczenia z refleksją innych realizatorów filmu dokumentalnego (Kieślowskiego, Marzyńskiego, Griersona, i in.).

Praca ma charakter eseju, osobistych dywagacji autora na temat roli bohatera w filmie dokumentalnym, sposobu podejścia realizatorów do bohatera i tematu, różnych form obrazowania w dokumentalnym kinie. Autor ostrożnie i z szacunkiem podchodzi do filmowanej rzeczywistości, rejestrowanego świata. Jest w tym bliski poglądom Kazimierza Karasza, na którego niejednokrotnie się powołuje. Ta ostrożność i respekt przed mogącą nas zadziwić, zaskoczyć, poprowadzić w nieznanym kierunku filmowaną rzeczywistość, jest niewątpliwie konsekwencją doświadczenia, jakiego doktorant nabył przy swoich realizacjach.

Doktorant z dużym zaangażowaniem, wręcz z pasją omawia poszczególne etapy pracy nad filmem. Jak bardzo „wszedł” w świat bohaterów, świadczy uwaga jaką poświęca bezdomnym, ich obyczajom, losowi i problemom, jakie miał przy ich filmowaniu. Te szczegółowe opisy zawarte w aneksie, przybliżają nam postacie, niekiedy wyjaśniając przyczyny ich zachowań. Film – krótko streszczając, opowiada o losie bezdomnych w schronisku Brata Alberta. Pretekstem do „przyjrzenia się ich życiu”, jest akcja, wymyślona przez kierownika schroniska. Jej cel, to zbiórka pieniędzy na naprawę przeciekającego dachu. Akcja polega na znalezieniu ochotników miejskiego *survivr*, którzy „wcielą” się w bezdomnych i pod nadzorem trenerów (mieszkańców schroniska) doświadczą bezdomności. Ochotnicy za udział w akcji mieliby zapłacić, co pozwoliło by zebrać środki na naprawę dachu.

Filmowcy towarzyszą ochotnikom eksperymentu obserwując zarówno świat „z punktu widzenia” bezdomnych, jak i chętnych do eksperymentu, zwłaszcza ich „umiejętności przystosowawcze”. Przez 50 minut śledzimy zachowania i życie bezdomnych w schronisku i jako „trenerów” w mieście, gdy uczą ochotników, jak zdobywać pieniądze, pożywienie, czy locum do spania. Jesteśmy świadkami dramatów zdrowotnych, słuchamy zwierzeń., Należąc do gatunku filmu dokumentalnego, film zawiera jednak różne stylistyki i obrazowania. Widać w nim różne estetyki, i sposoby fotografowania, (czy to poprzez użyte obiektywy, oświetlenie, ruchy kamery). Ta stylistyczna różnorodność filmowi nie przeszkadza, przeciwnie, urozmaica fakturę obrazu.

Z rozprawy dowiadujemy się, jak trudny emocjonalnie był do zrealizowania ten temat dla doktoranta. W filmie widzimy z jak skomplikowanymi i nieprzewidywalnymi sytuacjami spotkali się ochotnicy miejskiego *survivre* i realizatorzy. Twórcy filmu nie każą widzom ani współczuć bohaterom, ani do nich nie „zrażają”. Chłodnym okiem kamery pokazują nam codzienność bohaterów, jednocześnie uzmysławiając – jak to mówi jeden z bohaterów – że każdy może znaleźć się w podobnej sytuacji. Dzięki filmowi poznajemy świat bezdomnych, warunki i reguły ich życia w schronisku i otaczający świat z ich perspektywy. Są w tym filmie sceny dramatyczne, zapadające w pamięć (jak np. scena myjącego się inwalidy pod prysznicem, scena gdy sanitariusz o przywiezionym do schroniska mówi „wyleczony na amen”, dramatyczne i symboliczne sceny trzymany w schronisku psów, wokół których walają się poobgryzane kości. Są i sceny zwyczajne, codzienne, normalne dla schroniska. Film przypomina nam o tym, co wydaje się oczywiste i o czym – jak nam się zdaje – wiemy. Pozwala też – może nie tyle wczuć się, co bliżej przyjrzeć światu i ludziom żyjącym obok nas.

Wielokrotnie poruszany w rozprawie teoretycznej problem etyki, moralności, taktu, dyskrecji twórcy wobec podejmowanego tematu, znajduje odzwierciedlenie w formie obrazowania zastosowanym przez realizatorów. Nigdy nie przekraczają oni granicy intymności, nie epatują drastycznym obrazem, zachowując umiar.

Konkluzje

Zarówno zaprezentowany przez magistra Artura Frątczaka film w reżyserii Henryka Dederki „Hojność ulic”, jak również rozprawa doktorska „ Poszukiwanie formy wizualnej w filmie dokumentalnym „Hojność ulic” Henryka Dederki, są pracami, które w pełni kwalifikują doktoranta do nadania mu stopnia doktora. Artur Frątczak ma za sobą bogaty filmowy

dorobek artystyczny, szczególnie w dziedzinie filmu dokumentalnego. Poza dziełem doktorskim miałem też możliwość zapoznania się z wcześniejszą jego twórczością (do swojego dorobku dołączył 7 filmów), która zaświadcza o tym, że mamy do czynienia z pełni ukształtowanym, dojrzałym twórcą filmowym. Wszystkie prezentowane prace zrealizowane są starannie i profesjonalnie. Jako operator fotografował różne formy dokumentalne. Od tradycyjnego dokumentu *W drodze*, którego był reżyserem, po – w dużym stopniu ikonograficzny – film *Pa, kochanie*, w reż. M. Rudnickiego, czy też dokument historyczno – ikonograficzny *Bolesław Matuszewski. Nieznany pionier kinematografii* w reż. J. Bezkowskiego. Wymieniam wcześniej zrealizowane przez doktoranta filmy, albowiem ich różnorodność w obszarze jednego gatunku świadczy o dużej wszechstronności Artura Frączaka, jako operatora filmowego, jego umiejętnościach przystosowania się do pracy z różnymi reżyserami i tworzenia różnorodnych form obrazowania. Przedstawione dzieło – film *Hojność ulic* w reżyserii Henryka Dederki, nagrodzony Grand Prix „Białą Kobrą” Nagrodą Prezydenta Miasta Łodzi na festiwalu „Człowiek w Zagrożeniu – jest filmem z pogranicza tradycyjnego dokumentu połączonego z formą telewizyjnego reportażu, częściowo aranżowanego. Film zaświadcza też o tym, że autor zdjęć świetnie porusza się w różnorodnych formach narracyjnych kamerą, i świadomie stosuje różne schematy stylistyczne.

Obszerna, napisana z dużą starannością rozprawa doktorska, pozwala nam zapoznać się nie tylko z kulisami powstawania filmu, ale przede wszystkim poznać poglądy autora na to, czym jest dla niego film dokumentalny i jakie podejście realizatora (scenarzysty, reżysera, operatora) jest dla niego ważne oraz etycznie, moralnie – słuszne. Tę postawę – wyczulenia na etykę, takt i morale twórcy uważam za szczególnie ważną. O intencji spojrzenia z różnych perspektyw na prezentowaną w filmie problematykę, świadczy załączona bibliografia zawierająca pozycje z dziedzin psychologii czy socjologii, pozwalające autorowi poznać bliżej opisywany świat. Pracę, czyta się z dużym zainteresowaniem. Należy podkreślić jej staranność językową i szczegółowe opracowanie dokumentacji całego dorobku twórczego. Jako dydaktyk, mgr Artur Frączak jest aktywny w różnorodnych działaniach na polu szerzenia wiedzy o filmie prowadząc warsztaty dla licealistów i studentów w WFO w Łodzi, warsztaty dla studentów Politechniki Łódzkiej, warsztaty filmowe z młodzieżą w realizacji krótkich form filmowych (w ramach festiwalu Tarnowska Nagroda Filmowa). O jego umiejętnościach dydaktycznych świadczy też jego praca jako asystenta dr hab. Józefa Romasza (od 2015 r.).

Biorąc pod uwagę przedstawione dzieło artystyczne wraz z rozprawą doktorską oraz całość dorobku artystycznego, naukowego i dydaktycznego magistra Artura Frączaka wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Operatorskiego i Realizacji Telewizyjnej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi o nadanie magistrowi Arturowi Frączakowi stopnia doktora.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Janina K...' with a large, stylized initial 'J'.